

Naishiihdon pitkä matka olympialajiksi

Naisten hiihdossa kilpailtiin talviolympialaisissa ensimmäisen kerran Oslossa 1952, 50 vuotta sitten. Suomalaiset Lydia Wideman, Mirja Hietamies ja Siiri Rantanen ottivat historiallisella 10 km matkalla kolmoisvoiton ja Sirkka Polkunen viidennen sijan. Tie Oslon Holmenkollenille oli ollut pitkä. Hiihdossa enempää kuin monessa muussakaan lajissa eivät naisten mahdollisuudet kansallisiin saati kansainvälisiin kilpailuihin kasvaneet harrastamisen ja halun mukaisesti. Vähäisenkin kilpailutilan saaminen on ollut useimmiten sitkeän painostuksen tulos. Seuraavassa tarkastelen kansainvälisten kilpalatujen avautumista naisille Pohjoismaitten näkökulmasta.

Pohjoismaisen hiihdon (Nordic skiing) eli murtomaahiihdon (cross-country skiing) tai pitkänmatkan hiihdon maantieteellinen pohja on ollut kapea. Lajin perusmaina itseään pitäneet Norja, Ruotsi ja Suomi ovat olleet ankaria kilpakumppaneita, joista Norja oli vielä 1920-luvulla reilun sukseenmitan edellä naapureitaan. Norjassa hiihdolla on ollut kauimmin ja selkeimmin kansallislajin rooli.¹ Maalla oli lajissa alun alkaen myös kansainvälinen johtoasema, jota Holmenkollenin hiihdot tukivat lajin tärkeimpänä kansainvälisenä kilpailuna. Suomalainen hiihto sopeutui hitaasti kansainväliseen hiihtotapaan: 1800-luvun lopulta suomalaiseksi "kansalliseksi" kilpailumalliksi kiteytyneestä tasamaahiihdosta luovuttiin vasta 1920-luvulla. Lisäksi järjestöjen välinen kilpailu lajin hallinnasta sekä kiistat ammattihiihdosta vaikeuttivat kilpailusuhteita. 1920-luvulla meilläkin kansallisurheiluksi korotettu hiihto oli resursien suhteen SVUL:ssa takametsien laji yleisurheiluun verrattuna.²

Ruotsissa vuosisadan alun näkyvimmän talviurheilutapahtuman, Pohjoismaisten kisojen (Nordiska Spelen, 1901–1926), ideologiset lähtökohdat olivat Pohjolan yhteinen sankarimenneisyys ja ruotsalainen nationalismi, joista jälkimmäinen vieläpä korostui Norjan ja Ruotsin unionisuhteen purkaututtua 1905.³ Tapahtuma sai väistyä kilpailupainotteisen ja "alaluokkaistuneen", erikoistuvan ja kansainvälistyvän urheiluliikkeen tieltä, jota modernit urheilujärjestöt edustivat. Kuvattu prosessi toteutui kaikissa Pohjoismaissa 1920-luvulta lähtien.

Kun naisten pitkänmatkanhiihtoa ryhdyttiin ajamaan olympiakisojen ohjelmaan toisen maailmansodan jälkeen, naishiihto oli jo tuttua Pohjoismaissa. Miehet olivat kilpailleet olympiakisoissa vuodesta 1924 ja MM-kisoissa vuodesta 1926 alkaen, siis pari vuosikymmentä. Talviolympialaisten maantieteellinen työnjako oli muotoutunut siten, että Pohjoismaat ajoivat ainakin miesten osalta murtomaahiihdon ja mäenlaskun asiaa. Keski-Euroopan lumilakisten maiden pitäessä alppilajien puolta. Miesten murtomaahiihto (18 ja 50 km), mäenlasku ja yhdistetty olivat päälajeja 1940-luvulle saakka. Miesten 4 × 10 km viestihiihto sekä naisten ja miesten alppilajit: syöksylasku, pujottelu ja yhdistetyt laskut tulivat olympiaohjelmaan vuonna 1936 ja MM-kisoihin vuotta myöhemmin. Talviolympialaisten ensimmäinen pohjoismaainen alppilajien naismitalisti oli vuonna 1936 yhdistetyssä laskussa pronssille yltänyt norjalainen Laila Schou Nilsen.

Suomen naiset ensimmäisinä mestaruuskilpailuihin

Suomessa naiset osallistuivat 1800-luvun lopulla ja varsinkin 1900-luvun alussa paikallisiin hiihtokilpailuihin. Lehdistö ja yleisö suhtautuivat tässä vaiheessa naishiihtoon kannustavasti. Ensimmäisinä Pohjoismaissa naiset pääsivät kilpailemaan myös kansallisista mestaruuksista kaksi vuotta miesten jälkeen, vuodesta 1911 lähtien. Matkoja ja sarjoja oli yksi, naisten 5 km. Naishiihtomme pääsi tuolloin jopa kansainväliseen vertailuun: ensimmäisenä suomalaisen naisen ME-tuloksena mainitaan 10 km:n aika 49.08,5. Sen hiihti 1914 lemiläinen talontytär Miina Huttunen. Naisten hiihdon varhainen alku, oman sarjan vakiintuminen ja ennätyskirjaukset liittyvät naisten kilpaurheilun ensimmäiseen nousukauteen 1900-luvun kahdella alkuvuosikymmenellä.⁴ Naisten hiihto yleistyi kilpailumuotona etenkin maa-

Leena Laine

Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

seudulla, jossa hiihtää sopi sekä piian että talontytön, joskin edelliselle järjestyi huonommin harrastukseen tai kilpailuihin tarvittua vapaa-aikaa. Kansalaissodan jälkeen naisten hiihto jakautui eri laduille.

TUL:n naiset kilpailivat hiihtomestaruudesta ensi kerran vuonna 1919 matkana 3 km. Myöhemmin matkoja oli kaksi, pitemmän ollessa 5 km. Kun SVUL:n (vuodesta 1932 alkaen Hiihtoliiton) naiset kilpailivat vain kotiladuilla, TUL:n naiset lähetettiin kilpailemaan vuosittain myös ulkomaille, useimmin Venäjälle, 1930-luvulla Norjaan sekä kaksiin työväen talviolympialaisiin, joissa kilpakumppaneina vastaan tulivat Keski-Euroopan naiset.⁵ Siten TUL:n naisille kertyi kohtuullinen etumatka kokemuksissa kansainvälisiltä laduilta.

Ensimmäisissä työväen talviolympialaisissa 1925 pohjoismaiset päälaajat olivat miesten 15 km ja 30 km hiihto, mäenlasku, yhdistetty kilpailu sekä naisten 6 km murtomaahiihto, joidenkin tietojen mukaan kokeiluna. TUL:sta ei naishiihtäjiä lähetetty, sillä liitto katsoi, että naiset (jos pääosin miehetkin) olivat tottuneet kilpailemaan tasamaalla. Lisäksi matkaa pidettiin naisille liian pitkänä. Jälkikäteen päätöstä harmiteltiin, sillä arveltiin suomalaisten voineen pärjätä jo silloin. Vuoden 1931 työläisolympialaisten ohjelmassa oli naisten 4 km ja 6 km kilpailut, joissa TUL:n naiset hiihtivät kummassakin kolmoisvoiton. Yhtä ylivoimaisia suomalaiset olivat viimeisiksi jääneissä työväen talviolympialaisissa 1937. Siellä naiset hiihtivät kaksoisvoiton 6 km matkalla ja 4 km partiohiihdossa. Lisäksi ohjelmassa oli ensi kerran naisten pujottelu ja syöksylasku. Jälkimmäistä kokeilleet suomalaiset saivat toisen ja kolmannen sijan, molemmat lajit voittaneen norjalaisen Borghild Monsenin jälkeen.⁶

Kotimaisista suurhiihdoista vanhimpaan, Oulun hiihtoon (1889–) naisten kilpasarja tuli vasta 1922. Salpausselän (1923–) ohjelmassa oli vuosina 1927–1933 naisten 5 km. Sarja jätettiin pois ennen 1930-luvun puoliväliä, kisojen saadessa Suomen merkittävimmän hiihtotapahtuman luonteen. Salpausselälle naiset palasivat vasta sotien jälkeen. Puijon hiihdoissa naisilla oli satunnaisesti oma sarja. Vuonna 1928 lotat valtasivat Kuopion puolustuslaitoksen kisojen yhteydessä pidetyissä Lotta Svärd -järjestön mestaruuskilpailuissa. Niihin osallistui 90 hiihtäjää, mukana SVUL:n parhaat. Oman lisänsä naisten suppeaan kilpailuvalikoimaan toivat suurten tehdaslaitosten propagandahiihdot. Esi-

Leena Laine

Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

Suomen ja Ruotsin naishiihtäjiä kilpailukiertueellaan Keski-Euroopassa vuonna 1949. Henkilöt vasemmalta Märta Norberg, Kerttu Pehkonen, Margit Åsberg, Tyne Wideman ja Inga Löwdin. (Kuvan omistaa Tyne Eloväärä s. Wideman)

Leena Laine

Naishiihdon pitkä matka olympialajiksi

merkiksi vuoden 1935 Varkauden suurkisojen 2317 hiihtäjistä 509 oli naisia.⁷

Naisten kilpailujen määrä jäi täten kokonaisuudessaan vähäiseksi. Lisäksi SVUL:n kansainvälinen vaihto jäi kehittymättä kilpakumppanien puuttuessa. Kansainvälinen malli toimi Suomessa naisia vastaan myös hiihdossa.

Ruotsin naisten kilpailutausta

Ruotsin ensimmäinen tunnettu hiihtokilpailu, jossa miesten joukossa kilpaili kaksi naista, pidettiin samana vuonna (1879) kuin meidän vastaava Tyrnävän hiihtomme. 1800-luvun lopulla ruotsalaisnaiset hiihtivät paikallisissa kilpailuissa ja kuuluivat hiihtoseuroihin. Vuonna 1893 sikäläinen Hiihdonedistämisseura (Föreningen för Skidlöpningens Främjande) kehotti liittämään kilpailuihin omat sarjansa myös naisille ja tytöille. Yhdistyksen vuosittaiseen Kansalliskilpailuun (Nationella tävling) naiset osallis-

tuivat 1899–1910, matkana useimmin 5 km. Naishiihto mahtui myös Pohjoismaisten kisojen ohjelmaan vuonna 1909, jolloin norjalaiset jätettiin poliittisista syistä kutsumatta. Kisat olivat ainoa naisten kansainvälinen kilpailu Pohjoismaissa vuoteen 1926 saakka. Ruotsin mestaruuskilpailussa naisten 10 km hiihto oli vuodesta 1910 alkaen täytelajina kuuden vuoden ajan, kunnes hiihtoliitto kriittisen keskustelun jälkeen hyväksyi matkan varsinaiseen ohjelmaan. Se oli silti hiihdettävä vielä kerran (1916) ”koekilpailuna” ennen lopullista kirjaamista mestaruuslajiksi.⁸

Ruotsin naishiihtoa tutkineen Inga Löwdinin mukaan naisten hiihdon ensimmäisessä nousuvaiheessa, samoin kuin Suomessa, urheilulehdet raportoivat säännöllisesti ja myönteisesti naisten kilpailuista, joskin miesten kilpailut saivat suuremman painoarvon julkisuudessa ja järjestöissä.⁹ Mestaruuskilpailujen ainoaan 10 km:n matkaan saatiin Ruotsissa tyytyä 1950-luvulle saakka. Kilpailumahdollisuuksien kannalta naishiihdon rajat oli lyöty lukkoon 1920-luvun alussa. Mutta näitäkin rajoja yritettiin vielä kaventaa.

Ensimmäisenä takaiskuna voidaan pitää naisten sulkemista pois Ruotsin maineikkaasta Vasa-hiihdosta. Hiihdon toisena vuotena 1922 kilpailuun osallistui ensimmäisen kerran nainen, jonka mukanaolo aiheutti ilmeisen liikaa ja väärään suuntaan vienyttä huomiota. Lehdissä väitettiin naisten tuovan kisaan sirkuksen sävyä, mikä ei sopinut maan historiaan nojaavalle suurenmoiselle urheilutapahtumalle. Naisten osanotto evättiin 1970-luvulle saakka.¹⁰ Toisen hyökkäyksen aiheutti Ruotsin ”hiihtokenraalin”, Hiihtoliiton puheenjohtajan Ivar Holmquistin reaktio vuoden 1926 Pohjoismaisten kisojen naisten hiihtosuuteen. Siitä oli Holmquistin mukaan kehkeytynyt ”surkukupaisa näytelmä”. Hän suositi pujottelua (slalomia) naisille sopivampana lajina. Polemiikki uusiutui Ruotsin vuoden 1931 mestaruuskilpailujen yhteydessä, kun raskaalla kelillä voimansa loppuun hiihtäneet naiset kaatuivat (miesten tavoin) maaliin.¹¹

Keskustelun seurauksena naisille esiteltiin pituushiihdon tilalle pujottelua, joka saikin jalansijaa 1930-luvulta lähtien. Lajin mestaruuskilpailut pidettiin vuonna 1937.

1930-luvulla aktiivisimmat hiihtäjänaiset harjoittelivat Ruotsissa jo vuoden ympäri, mutta taitoja päästiin mittaamaan vain kansallisissa ja alueellisissa kilpailuissa. Pohjoismaisten kisojen lakattua naisten pääsy kansainvälisiin kilpailuihin ei ollut sikäläi-

Leena Laine

Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

sen hiihtoliiton tavoitelistalla. Sotien välisenä aikana kansallisesti merkittäviä lajeja edustaneet liitot näyttivät ylipäänsä sivuuttavan tai torjuvan naisten mukaantulon miehille tärkeisiin kansainvälisiin kilpailuihin. Naisten yleisurheilu joutui olympialajina leimaavan polemiikin kohteeksi kaikissa Pohjoismaissa.¹² Naiset latistivat – sukupuoliolentoina ja epäkelpoina urheilijoina – jalon olympialaisen ilmapiirin. Kun Vasa-hiihdon piti symboloida ruotsalaisen miehen maskuliinista voimaa ja sitkeyttä, naisten läsnäolo rappeutti jylhän homoeroottisen taiston pelkäksi "sirkusteluksi". Naisurheilun ideologinen marginalisointi raivasi samalla tilaa erikoistuvalle ja kilpailullistuvalla miesurheilulle.

Norjan naiset kansallisurheilun marginaalissa

Norjan naiset kilpailivat hiihdossa satunnaisesti jo 1860-luvulta lähtien, jolloin sikäläinen juuri perustettu (pohjoismaiden vanhin) keskusliitto otti hiihdon ohjelmaansa. Varhaiset hiihtokilpailut olivat kansanjuhlia, joissa naisetkin hiihtivät, mutta heitä nähtiin myös mäenlaskukilpailuissa. Maan (mieshiihdolle) tärkeimmän kilpailun, Holmenkollenin hiihtojen historia alkaa vuodesta 1879, ja kilpailun kansainväliseksi kehittynyt status pysyi korkeana 1950-luvun alkuun saakka. Vuodesta 1893 alkaen hiihdosta oli vastuussa Foreningen for Ski-idrottens Fremme – yhdistys (Skiforeningen), josta tuli myös kansainvälisesti tärkeä hiihdon edistämisjärjestö. Se ei edistänyt naisten kilpahiihtoa, vaan esitteli hiihdon kansallisella ja kansainvälisellä tasolla miesten urheiluna. Naisille hiihtoa suositeltiin retkien muodossa. Se olisi naisille "luonnollinen tapa hiihtää".¹³

Norjaan oli 1880-luvulta lähtien perustettu yksityisiä naisten hiihtoseuroja, usein naisasiayhdistysten alaosastoiksi. Niissä naisten mainitaan kilpailleen maastohiihdossa (landsrenn for damer) ja syöksylaskussa (utförsäkning for damer). Yleisemmin naiset alkoivat hiihtää kilpaa vuosisadan vaihteessa. Esimerkiksi Trondheimin hiihtoseura, johon kuului runsaasti naisia, järjesti hiihto-, mäenlasku- ja mäkihyppykilpailuja naisille 1892–1927. Mäkihyppysä oli usein kaksi sarjaa, alle ja yli 16-vuotiaat. Vuonna 1910 naisten pisin hyppy kantoi 22 m, kun miehet samaan aikaan liitelivät Holmenkollenilla 30 m. Naiset perustivat myös omia seuroja, joista Kvinnelige Studenters Skiklubb (1912–

Leena Laine

Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

1936) oli pitkäikäisimpiä. Tästä aktiivisuudesta huolimatta Skiforeningen ja vuonna 1908 perustettu Norjan hiihtoliitto olivat pidättyviä naishiihdon sulteen. Poikkeuksen muodosti naisjoukkueen lähettäminen Tukholman Pohjoismaisiin kisoihin vuonna 1917. Tämä ensimmäinen ulkomaille päässyt joukkue hävisi pahasti ruotsalaisille.¹⁴

Norjan naishiihto koki naapurimaiden tapaan nousun 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. 1920-luvulla oli hiljaista, mutta kilpailutoiminta virisi uudelleen 1930-luvulla, potentiaalisena naishiihdon kukoistusaikana.¹⁵ Maastohiihto, mäenlasku ja mäkihyppy saivat rinnalleen mannermaiset alppilajit, joissa mm. Englanti, Saksa ja Itävalta järjestivät naisten mestaruuskilpailuja. Naisten alppilajeissa edettiin mäkihypyn ja murtomaahiihdon kustannuksella.

Mäkihyppy tuotti 1930-luvulla Norjan naisurheilun ensimmäiset "tähdet", joita niin vaatetusyritykset kuin Tiedemans tobakk käyttivät katseenvangitsijoina mainoksissaan. Muutama hyppääjä pääsi esittämään taitojaan myös Ruotsiin ja Yhdysvaltoihin, erään ansaitessa näytöksillään rahaa Englannissa. Hyppyjen pituudet olivat kunnioitettavia. Vuonna 1931 naisten ennätys oli 46,5 m, Birger Ruudin Holmenkollenin ennätyshypyn kantaessa 75,5 metriä. Naisten hyppääminen suurissa kilpailuissa kiinnosti yleisöä ja lehdistöä. Järjestöille ilmiö jäi marginaaliseksi ja se sivuutettiin vaieten.¹⁶

Lukuisat norjalaisseurat, seurojen naisosastot, naisliikkeen yhdistykset ja muutama naisurheiluseura järjestivät naisten hiihtokilpailuja 1930-luvun alussa, matkoina yleensä 3–10 km. Vuonna 1931 perustettiin Osloon itsenäinen Damernes skiklubb ja seuraavana vuonna järjestettiin ensimmäinen naisten slalomkisa Holmenkollenilla. Oslolainen naisklubi Funkis, jossa harrastettiin murtomaa- ja slalomhiihtoa, järjesti ensimmäiset naisten hiihdon epäviralliset Norjan mestaruuskilpailut vuonna 1933. Mielenkiinto kilpailuja kohtaan oli suuri, sillä 6 km matkalle starttasi 84 naista. Voittaja, tuolloin 14-vuotias Laila Schou Nilsen, kukisti peräti kuudella minuutilla toiseksi tulleen. Muutama miesjohtaja väitti hänen voittaneen vilpillä, koska hän "juoksi" suksilla (eli hiihti kuin miehet), toisten "kävellessä".¹⁷

Kansallisten kilpailujen määrä kohosi, mutta naishiihto ei saanut virallista asemaa Norjassa. Keskusliittoon vuonna 1931 perustettu naisurheiluliitonkunta sai liittohallituksen käsittele-

Leena Laine
Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

mään asiaa. Norjalaiseen tapaan naishiihdon terveydellisistä perusteista pyydettiin lausunto liiton kaikkivaltialta lääkärikomitealta, joka suositti naisten kilpailulajeiksi slalomia ja syöksyhiihtoa. Kilpailut murtomaahiihdossa ja mäkihypyssä komitea ja liitto sen sijaan kielsi. Slalomin mestaruuskilpailut toteutuivat nekin vasta viiden vuoden kuluessa, Laila Schou Nilsenin olympiasaavutusten jälkeen. Hänen kisamatkansa maksoivat järjestäjät, oman hiihtoliiton varassa olympiamatka olisi jäänyt tekemättä.¹⁸

Myös Norjassa olisi 1930-luvulla voitu kehittää naisten hiihto- ja alppilajeja. Niin ei kuitenkaan tapahtunut. Norjalaisen tutkijan Gerd von der Lippen mukaan synä oli miehiseksi koettu kansallisurheilu, josta marginaaliryhmät sysättiin syrjään. Eikä Norjan hiihtojohdolla ollut konservatiivinen vain naishiihdon suhteen. Myös miesten puolella pitäydyttiin vanhaan. Hiihdon norjalainen "kansallisperinne" oli yhdistetty kilpailu, lajeina mäkihypy (painopiste tyylissä) ja murtomaahiihto. Erikseen näissä lajeissa ei kilpailtu. Tätä perinnettä vaalittiin Holmenkollenin kisoissa, jotka korvasivat miesten mestaruuskilpailut Norjassa vuoteen 1938 saakka.¹⁹

Norja oli alunperin ollut aktiivinen hiihdon kansainvälisen yhteistyön ja talviolympialaisten luomisessa. Maa oli myös 1911 perustetun Kansainvälisen teknisen hiihtokomitean johdossa. Ruotsi puolestaan vastusti talviolympialaisia Pohjoismaisten kisojen kilpailijana. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Norjan mieli kuitenkin muuttui. Se asettui vastustamaan hiihdon urheilullistamista ja yksipuolistamista "norjalaisen perinteen" kustannuksella. 1920-luvun alussa kaikki Pohjolan hiihtomaat vastustivat niin talvilajien tuomista olympiakisoihin kuin kansainvälisen hiihtoliiton perustamista, ellei se tapahtunut pohjoismaisin ehdoin. Kansainvälinen Hiihtoliitto (FIS) perustettiin kompromissina 1924, "Chamonixin talviurheiluviikon" yhteydessä, mutta liiton norjalainen varapuheenjohtaja erosi jo 1926 enemmistön asetuttua kannattamaan talviolympialaisia.

Norjalaiset uhkasivat boikotoida myös vuoden 1928 talviolympialaisia. Boikottihanke sai kuitenkin aikaan kapinan Norjan hiihtoliiton sisällä ja johto vaihtui. Suunnaksi tuli urheilullistamisen ja kansainvälisen kehityksen hyväksyminen, joiden myötä asemat FIS:ssä saatiin takaisin.²⁰ Naisten kilpailuilla ei ollut mahdollisuuksia niin kauan kuin yhdistetty oli ainoa kilpailu-

*Inga Löwdin
turkkeineen juna-
matkalla Sveitsin
Grindelwaldiin.
(Kuvan omistaa
Tyne Elovaara
s. Wideman)*

muoto Norjassa. Mutta tilanne ei parantunut myöskään kilpailu-
ohjelman kansainvälistyessä ja salliessa erilliskilpailut. Norjan
kielteinen suhtautuminen naisten kilpailuihin ratkaisi pitkälle
myös muiden maiden asenteen.

Leena Laine
Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

Naishiihdon toteutumaton läpimurto 1930-luvulla

Naisten hiihdon sijasta alppilajit saivat tilaa 1930-luvun kansainvälisissä arvokisoissa. Inga Löwdinin mukaan alppilajien etene- mistä helpotti harrastajien sosiaalinen pääoma. Keskiluokkai- nen ja kaupunkilainen tausta teki laskettelijoista taitavampia lajinsa puolestapuhujia. Hiihtäjät olivat usein kouluttamattomia maaseudun naisia, joilla oli konkreettisesti ja symbolisesti pitkä matka vallan keskuksiin. Kun lisäksi kilpailevien-naisten ulkonä- kö nostettiin keskustelun kohteeksi, alppilajit katsottiin ”sopi- vammaksi”, koska niissä naiset tulivat maaliin vähemmän rasittu- neina kuin pitkänmatkan hiihdossa.²¹

Naishiihdon puolustajia ei löytynyt myöskään Pohjoismaista, joissa painotettiin miesten saavutuksia. Vakiintuvien kansallisval- tioiden nationalismi, jota urheilumenestys tuki ja joka toimi myös urheilun käyttövoimana, oli ideologiana androsentrinen, mieshegemonialle rakentuva ja sitä uusintava. Kansallisvaltion kasvot olivat miehiset ja sen myytit miesten voimaa ja urheutta korostavia. Norjan hiihdon myyttihahmo oli tutkimusretkeilijä Fritjof Nansen. Ruotsissa myyttiä rakennettiin Pohjoismaisten kisojen ja Vasa-hiihdon ympärille. Suomalaiset hiihtosankarit olivat viikingeistä poiketen juroja salojen miehiä, ”susihiihtä- jii”.²²

Työväen talviolympialaisissa naisten kilpailut olivat ohjelmas- sa ilmeisesti Keski-Euroopan maiden aloitteesta. Tasavertaisuus- periaatteen ohessa naisten mukanaolo tarjosi kilpailuasetelman suhteessa porvarilliseen urheiluliikkeeseen. TUL:ssa kansainvä- listä naishihtoa suosittiin enemmän kuin naisten yleisurheilua, sillä hiihdossa oli tarjolla varmoja mitaleita naistenkin puolella. Kun lisäksi SVUL:ssa hiihto oli merkitykseltään vähäisempi laji kuin yleisurheilu, ei lajia koettu myöskään TUL:ssa niin vahvasti näytön paikkana, joten naisten kansainvälisiin kisamatkoihin riitti resursseja. Yleisurheilussa naisten osanottoa rajoitettiin vä- liin siekailematta miesjoukkueiden eduksi.²³

Leena Laine

Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

130

Naisten aktivoituminen 1940-luvulla

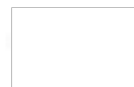
Kansainvälisen hiihtoliiton johdossa toisen maailmansodan jäl- keen oli Norja. FIS:n hallitukseen valittiin ensimmäisen kerran naisjäsen ja FIS perusti naiskomitean vuonna 1946, mutta siinä

olivat aluksi edustettuina vain alppilajit, mikä oli Norjankin linjan mukaista.²⁴ Norjan vastustus hidasti naishiihdon kansainvälistymistä, eivätkä kotimaan kilpaladut avautuneet naisille yhtään sen nopeammin. Naisten murtomaahiihdon mestaruuskilpailut käynnistyivät Norjassa vasta 1955.

Kuvaava esimerkki norjalaisten suhtautumisesta oli, että naisten kilpailujen vaihtoehdoksi kaavailtiin Norjan hiihtoliitossa 1947 pituushiihtoa arvioperusteena tyyli. Piilossa puiden takaa tuomarit tarkkailivat hiihtäjien tyylin cheyttä (hiihtäjä ei esimerkiksi saanut erehtyä juoksuaskeliin suksilla). Vuoden koeajan jälkeen kilpailut loppuivat, koska kukaan ei halunnut niihin osallistua. Urheilun keskusliiton alaisen Naisten keskusvaliokunnan (1946–) voimat eivät riittäneet tällaisten turhauttavien kokeilujen estämiseen. Lääkärineuvostolla oli liian suuri valta.²⁵

Muissa Pohjoismaissa tilanne alkoi muuttua naisten ryhdyttyä itse hakemaan tilaa hiihdossa. Ruotsalaisnaiset vaativat lisää kansainvälisiä ja kansallisia kilpailuja sekä paikkoja maan hiihtoliiton johdossa. Vuonna 1946 hiihtoliitto järjesti naisille ensimmäiset kansalliset hiihtokurssit, joissa valmennustiedon ohella pohdittiin naishiihdon tavoitteita. Seuraavana vuonna liittoon perustettiin naisvaliokunta. Naisten vaatimuksesta järjestettiin koekilpailu 20 km matkalla vuonna 1946, mutta liittohallituksen jäsenten ja erityisesti asiantuntijoiksi kutsuttujen lääkäreiden vastustus lopetti kokeilut. Hankalin diskriminaation muoto naamioitui huolenpitoon naisista, naisvaliokunnan ensimmäinen puheenjohtaja Löwdin on todennut. Miesjohtajien ja urheilulääkäreiden vastarinnan ja lehdistön nihkeän suhtautumisen vuoksi vain harva nainen uskaltautui ohjaajaksi, valmentajaksi tai kilpailujen järjestäjäksi.²⁶

Suomessa lääkäreiden sananvalta urheilussa ei ollut samaa luokkaa kuin Ruotsissa ja Norjassa. Lisäksi naishiihdosta näyttää puuttuneen yleisurheiluun (ja siellä naisruumiin seksualisointiin tai suorituksen epäesteettisyyteen) liittynyt polemiikki. Naishiihtäjät olivat yleensä raskaaseen työhön totuneita riuksoja maalaisnaisia, joiden hiihtämisen epäterveellisyydestä tai epäesteettisyydestä puhumiselta puuttui pohja. Naisten ulossulkemisen muodot olivat Suomessa vähemmän hienostuneita kuin muissa Pohjoismaissa; meillä valtaa käytettiin ilman tekosyitä.²⁷ Toisaalta naishiihtäjän biologinen sukupuoli on saatettu vielä 1980-luvulla vetää varsin julkeasti esiin.²⁸

Leena Laine

Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

Suomen Hiihtoliittoon Naiskomitea perustettiin vuonna 1948. Samana vuonna naisten hiihto palautettiin Salpausselän kisojen ohjelmaan, nyt kansainvälisenä kilpailuna. SM-kisoihin ja muihin suurkilpailuihin osallistuivat nyt myös TUL:n naiset. Kahden liiton välinen kilpailu lisäsi naishiihdon kiinnostavuutta ja vaikutti lajin panostukseen liitoissa.²⁹ Myös Keski-Euroopassa mielenkiinto naisten hiihtoa kohtaan lisääntyi, varsinkin kun Neuvostoliitto ja muut sosialistiset maat nostivat naisten hiihdon miesten rinnalle kansainvälisissä edustuksissa.³⁰

Naisten hiihto olympialajiksi

Vuonna 1948 Suomen Hiihtoliitto ehdotti Ruotsin tukemana FIS:n kongressille naisten 10 km hiihdon ottamista olympiakisojen ja MM-kilpailujen ohjelmaan. Norja päätyi "neutraalille" kannalle, vaikka sikäläinen lääkärikomitea suositti epäämistä. Uusi laji tuli käsittelyyn FIS:n kongressissa 1949, jossa Suomi ehdotti myös FIS:n naisvaliokunnan täydentämistä pituushiihdon edustajilla. Paljon pohjatyötä teki FIS:n ruotsalainen (miesten) hiihtovaliokunnan puheenjohtaja Sigge Bergman, joka propagoi naishiihtoa ja taivutti naisvaliokunnankin jäseniä lajin puolelle. Suomessa naisia tuki SHL:n Yrjö Kaloniemi.³¹

Paljolti Bergmanin ansiota oli myös naishiihdon ensimmäinen kilpailu- ja esittelykiertue Keski-Eurooppaan vuonna 1949. Kiertueelle osallistuivat Ruotsista Inga Löwdin, Margit Åsberg ja Märta Norberg, Suomesta Kerttu Pehkonen (SHL) ja Tyyne Wideman (TUL). Joukkue kilpaili 10 km:llä Sveitsin Grindewaldissa ja Le Lochlessa sekä Ranskan Les Contaminesissa. Grindewaldissa kilpailuun osallistui myös tsekkiläisiä naisia ja sen samoin kuin Les Contaminesin kilpailun voitti Suomen silloinen hiihtotähti Kerttu Pehkonen. Kiertue herätti huomiota paikallisissa tiedotusvälineissä sekä urheilulääkäreiden, valmentajien ja alppilajien harrastajien keskuudessa. Kisat keräsivät runsaasti yleisöä ja niitä seurattiin tiiviisti myös Suomessa.³² Grindewaldin kilpailu mainitaan suomalaisessa hiihtokirjallisuudessa jopa ensimmäisenä epävirallisena naisten MM-kilpailuna, mutta sellaista ei löydy mainintaa Löwdinin Ruotsin hiihtoliitolle jättämässä raportissa.³³

FIS hyväksyi 1949 ensimmäisen naisten hiihtomatkan, 10 km olympiakisojen ja MM-kisojen ohjelmaan, mutta vasta vuodesta

Leena Laine

Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

*Tyyne Wideman
starttaamassa
ladulle Sveitsin
Le Loclessa. (Kuvan
omistaa Tyyne
Elovaara
s. Wideman)*

1952 lähtien. Vuoden 1950 MM-hiihdot USA:ssa jäivät siten väliin. Kompromissiesitystä naisten omista MM-kisoista 1950 erillisinä Euroopassa ei myöskään hyväksytty. Norjan edustaja kongressissa hyväksyi naisten kansainväliset kilpailut, mutta ei heidän mukaantuloaan olympia- tai MM-kisoihin.³⁴ Siten naishiih-

Leena Laine
Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

don ykkösvastustaja Norja sai kunnian järjestää Oslon talviolympialaisissa 1952 olympiahistorian ensimmäisen naisten hiihtokilpailun.

Jo sitä ennen, vuonna 1951 FIS oli organisoinut Oslon esiolympialaisissa koekilpailuna naisten 10 km hiihdon, jonka järjestämisestä Norja härkäpäisesti kieltäytyi. Käytännössä kisan hoiti paikallinen urheiluseura käyttäen pukukoppina hiihtomuseon kellaria. Ladulle starttasi 42 naista, joista viisi oli Suomesta. Kisan paras oli Ruotsin Märta Norberg, seuraavina kolme suomalaista. Hiihtojen päätösbankettiin naisia ei aiottu kutsua lainkaan, vaikka he olivat joukkueidensa virallisia jäseniä. Itse olympiakisoissa kilpaili 20 naista kuudesta maasta (Suomi, Ruotsi, Saksa, Italia, Ranska, Jugoslavia), Suomen viedessä kolmoisvoiton. Kansainvälisesti laji löi itsensä läpi, suppeasta edustuksesta huolimatta, mutta paikallinen lehdistö ei pitänyt kilpailua kummoisessakaan arvossa.³⁵

Suomen vuoden 1949 kongressille tekemää ehdotusta perustaa FIS:iin naisten pitkänmatkanhiihdon valiokunta ei tuolloin hyväksytty, mutta naisvaliokuntaa täydennettiin lajin edustajilla 1940- ja 50-lukujen vaihteessa, jolloin siihen valittiin Inga Löwdin, Neuvostoliiton Zoja Bolotova ja Suomen Helka Ristolainen. Itsenäinen valiokunta perustettiin vasta 1965. Naisten kilpailuohjelman laajentaminen osoittautui myös työlääksi. Neuvostoliitto esitti olympiakisojen alla 1951 viestihiihtoa (3 x 5 km), mutta se hiihdettiin vasta Falunin MM-kisoissa 1954. NL:n naiset olivat tuolloin ensi kertaa mukana voittaen sekä viestin että 10 km hiihdon.

Neuvostoliiton ehdottama naisten 5 km hiihdettiin ensimmäisen kerran Zakopanen MM-kilpailuissa 1962. Sen voitti Alevtina Koltshina (NL), josta tuli sittemmin FIS:n naisten pohjoismaisen hiihdon valiokunnan jäsen. Uutta Zakopanessa oli myös se, että naisten kilpailujen johtaja oli nainen ja tuomaritehtävissä olivat naisvaliokunnan jäsenet.³⁶ Jarrutus murtomaaohjelman laajentamisessa johtui Löwdinin mukaan siitä, että naisten hiihdosta oli tullut pohjoismaisten ja alppilajien välinen kiistakapula. Alppilajien edustajat eivät olisi halunneet kasvattaa pohjoismaisten lajien osuutta arvokisoissa.

Leena Laine

Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

Kilpahihto ja naisemansipaatio

Naisten kilpahihto lähti kaikissa Pohjoismaissa liikkeelle 1800-luvun lopulla rinnan mieshiihdon kanssa ja sen nousu jatkui 1920-luvun lopulle saakka. Periodi on yhtenevä naisemansipaation ensimmäisen aallon kanssa, joskin se jatkui kauemmas 1920-luvulle.³⁷ Tänä aikana naisten kilpailuihin suhtauduttiin yleensä myönteisesti. Eteneminen pysähtyi Inga Löwdinin mukaan antifeministisiin tuuliin. 1930-luvulla lääkärit mobilisoitiin naisurheilua vastaan ja myös hiihdossa urheilujournalistit arvioivat kilpailijoiden ulkonäköä, eivät suoritusta. Ruotsissa ja Norjassa alppilajeja alettiin suosia "naisille sopivampina" liikuntamuotoina pohjoismaisten lajien kustannuksella.³⁸ Suomen naishiihdossa ei vastaavia oireita näy, vaikka naisia meilläkin suljettiin pois tärkeistä kilpailuista.

Mieshiihdon urheilullistuesssa ja kansainvälistyessä naisten osanoton edellytykset kapenivat ja naishihto marginalisoitiin. Myös muualla tutkijat ovat huomanneet urheilullistumisasteen kohoamisen rajoittaneen naisten mahdollisuuksia.³⁹ Urheiluva kansakunta otti kansallisvaltion vakiintuessa yhä selkeämmän miehisen hahmon.

Naishiihdon, kuten muunkin naisurheilun, uusi nousu alkoi 1940-luvulla. Tätä aikaa naisliikkeen tutkijat ovat virheellisesti pitäneet naisemansipaation hiljaiselona, koska "varsinainen" eli poliittinen naisliike siinä vaiheessa nukkui. Hiihdon naisliikkeen tukena oli myös naisurheilua arvostaneita miesjohtajia, samalla kun monet maat aktiivisesti jarruttivat naisten mukaan-tuloa, milloin niukkoihin resursseihin, milloin lääkäreiden näkemyksiin vedoten.

Vielä 1950-luvun alussa naishihti eteni Pohjoismaissa, mutta vasta FIS:n arvokisaohjelman myötä laajeni ja vakiintui naisten kansallisten kilpailujen matkavalikoima. Kansainvälistyminen (naisten lajien mukaanotto arvokilpailujen pistelaskentaan) saneli lopulta naisten kotimaistenkin kilpailujen määrän ja arvostuksen. Silti naiset olivat yhä alemmaa kastia liittojen ja seurojen valitessa valmennettavia ja kilpaedustajia. Vuoteen 1990 FIS:n johdossa vaikuttanut Löwdin päättelee, että 1940-luvulla alkanut lajin kehitys ja popularisoituminen monissa uusissakin hiihtomaissa ei nostanut naisten hiihtoa samanarvoiseksi mieshiihdon rinnalle. Naisten mahdollisuudet ovat miesten

Leena Läine

Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

päätöksistä riippuvia.⁴⁰ Samanarvoisuus on lisääntynyt laduilla mutta ei kabineteissa.

Lähdeviitteet

- ¹ Ks. Goksöyr, Matti, *Winter Sports and the Creation of a Norwegian National Identity at the Turn of the 19th Century*, teoksessa *Winter Games – Warm Traditions. Selected Papers from the 2. International ISHPES Seminar, Lillehammer 1994*, toim. M. Goksöyr, Gerd von der Lippe & Kristen Mo, Oslo [ei painov.], 26–34.
- ² Laine, Leena, *Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856–1917 II*, LTS:n julk. No 93 B, Lappeenranta 1984, 380–395; Häyrinen, Reijo & L. Laine, *Suomi urheilun suurvaltana*, LTS:n julk. 115 (toim. Erkki Vasara), Vammala 1989, 177–182 mm.
- ³ Ks. Ljunggren, Jens, *The Nordic Games, Nationalism, Sports and Cultural Conflicts*, teoksessa *Winter Games – Warm Traditions*, 35–45, sekä Lindroth, Jan, *The Nordic Games, Swedish-Norwegian Relations and Politics 1905–1913 – A Study of Sport and Politics in Conflict*, teoksessa *Winter Games – Warm Traditions*, 293–301. Pohjoismaiset kisat järjestettiin vuosina 1901–1917, 1922 ja 1926.
- ⁴ Laine, L., *What happened to the Early Queens of Sport? – Problematizing the Discontinuity and Breaks in Women's Sport*, teoksessa *Sport und Sozialer Wandel / Sports and Social Changes / Sport et Changements Sociaux. Proceedings of the ISHPES Congress 1998* (toim. Jürgen Buschman, Gertrud Pfister), *ISHPES-Studies Vol 8*, Academia Verlag, St. Augustin 2001, 42–53; Jukola, Martti, *Urheilun pikkujättiläinen*, Porvoo 1945, 23 ym. Vrt. Suomen hiihto I, toim. Lauri Santala, Porvoo 1926, joka lukuunottamatta mestaruustilastoja 1909–1925 ei mainitse naisten hiihtoa lainkaan.
- ⁵ Laine, L., *Voimistelevat ja urheilevat aatteen sisaret. Piirteitä työläisnaisten liikuntakulttuurin kehityksestä*, teoksessa *Hihnala, Paula (toim.), Liikkeen puolesta. Työväen Urheiluliiton naisia 1919–1996*, Vammala 1996, 40–41.
- ⁶ Laine 1996, 40–41; Laine, L., *Työväen urheiluliikkeen naiset*, Otava 2000, 93–94; Jukola 1945, 147–148.
- ⁷ *Suomen hiihto 1926–1936*, Porvoo 1937, 73–139; 275–281; Salpausselän kisojen käsiohjelmat ja käsikirjat 1923–1959, Lahden Hiihtomuseo. – Kiitos tutkija Helena Parviiselle tarkistuksista. Salpausselän kisahistoriasta, ks. Parviainen, Helena, *History of Lahti Ski Games*, teoksessa *The 2nd FIS Ski Historical Conference, Helsinki – Lahti 16.–18.2.2001*, Lahti 2001, 88–94.
- ⁸ Annerstedt, Claes, *Kvinnoidrottens utveckling i Sverige*, Malmö 1984, 130; Löwdin, Inga, *Tillbakablick på skidornas damlångdårlöpning som tävlingsport 1880–1965*, Svenska idrottshistoriska förenings årskrift 1994, 41–59.
- ⁹ Löwdin 1994, 43.

Leena Laine

Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

- ¹⁰ Annerstedt 1984, 132–134.
- ¹¹ Löwdin 1994, 44.
- ¹² Ruotsin osalta ks. Laine, L., Jämlik idrott – ett brutet löfte, teoksessa *Idrottens själ*, Faraburen 2000, Nordiska museets och Skansens årsbok 2000, 54–75; Häyrinen-Laine 1989, 186–188; von der Lippe, G., Endring og motstand mot en endring av feminiteter i idrett og kroppskultur i Norge: 1890–1950 – med ett sideblikk på Tyskland, Sverige og Danmark. En feministisk analyse av et empirisk materiale. Doktorsarbeid levert ved Norges Idrettshøgskole, Institutt for samfunnsvitenskapelige fag, 1997, [painamaton], 236–238.
- ¹³ von der Lippe 1997, 197–200.
- ¹⁴ Emt 201.
- ¹⁵ von der Lippe ei mainitse Norjan AIF:n suhdetta naishiihtoon, josta on kirjallisuudessa niukasti tietoa; vrt Olstad, Finn & Tønneson Sein, Norsk idretts historie. Forsvar, sport, klassekamp 1861–1939, Oslo 1987, 270–271 mm.
- ¹⁶ von der Lippe 1997, 203.
- ¹⁷ Emt 204.
- ¹⁸ Emt 205.
- ¹⁹ Emt 206–207; Mo, Kristen, Norsk motstand mot vinter-OL 1928, teoksessa Goksøy, M. & Mo, K. (toim.), Norsk Idretthistorisk Årbok 1989, Norsk Idretthistorisk forening, 1989, 50–65.
- ²⁰ Emt; von der Lippe, G., Skiing, Gender and Nationalism in Garmisch 1936, teoksessa *Winter Games – Warm Traditions*, 250–260; Krüger, Arndt, The History of Olympic Winter Games, the Invention of a Tradition, teoksessa *Winter Games – Warm Traditions*, 101–122.
- ²¹ Löwdin 1994, 50.
- ²² von der Lippe 1997, 206; Goksøy teoksessa *Winter Games – Warm Traditions*. Toivo Tarvainen kirjoittaa suomalaisesta hiihtäjistä kuvatessaan suomalaisten ensimmäistä häviötä Salpausselän kuninkuusmatkalla 1935: "... hän ei ollut enää se pelottava, ivömätön susihiihtäjä, jollaisena hänet oli ulkomailla tunnettu". (Suomen hiihto, 1937, 114).
- ²³ Laine 2000, 51, 123–125.
- ²⁴ Löwdin 1994, 53.
- ²⁵ von der Lippe 1997, 207.
- ²⁶ Löwdin 1994, 50–52; Löwdin, L., Ländglöpnig för damer – en tillbakablick. – Veteranskidan, 1990, Löwdinistä tuli sittemmin naishiihdon ja –suunnistuksen valmentaja ja johtaja, Ruotsin hiihtoliiton ja kansainvälisen hiihtoliiton naisvaliokunnan jäsen sekä kansainvälisen liiton naisten pituushiihdon valiokunnan puheenjohtaja.
- ²⁷ Laitinen, Arja, "Äitee" ladun aukaisija, Liikunta ja tiede 1992/6, 4–9; Kari, Jaana, Naiseuden kuperkeikka – "Hiihtoäiteen" tarinoita, teoksessa *Urheilun etiikka ja arki*, Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2000, (toim. Heikki Roiko-Jokela ja Esa Sironen), Jyväskylä 2001, 183–203; Siiri Rantasen joutuminen kilpailukieltoon.
- ²⁸ Marja-Liisa Hämäläinen (Kirvesniemi) erehtyessä arvelemaan yhdeksi häviönsä syyksi Lake Placidin olympiakisoissa 1980 "semmoiset päivät", suo-

Leena Laine
Naishiihdon pitkä
matka
olympialajiksi

- malaisille esiteltiin "suuri kuukautishiihtäjä" – "pois veri laduilta", luki jossain sähkössä (Saari, Mauno, Marja-Liisa, WSOY, Juva 1985, 83).
- ²⁹ Laine 2000, 246–251; Tyne Elovaaran (Wideman) haastattelu, (LL); Kari 2000.
- ³⁰ Saksalaisen naishiihdon perinteestä, ks. Pfister, Gertrud, *Cracefully and Elegantly Downhill... – Women and the Sport of Skiing in Germany (1890–1914)* teoksessa *Winter Games – Warm Traditions*, 223–239; Löwdin 1994, 47–48; Riordan James, *Sport in Soviet Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 1978.
- ³¹ Löwdin 1994, 53–54.
- ³² Löwdinin raportti Ruotsin Hiihtoliitolle 7.2.1949 (Jäljenne, Löwdinin arkisto). Löwdin 1994, 54; Laine 2000, 248–249.
- ³³ Ks. Nygren, Helge, Raevuori, Antero ja Mäki-Kuutti, Tauno, *Pitkä latu. Vuosisata suomalaista hiihtourheilua*, Porvoo, 1983, 150.
- ³⁴ Löwdin 1994, 54.
- ³⁵ Emt. 55–56; Löwdin 1990; joidenkin lähteiden mukaan maita oli 8, mukana Norja ja Tšekkoslovakia.
- ³⁶ Löwdin 1994, 56, 58.
- ³⁷ Jallinoja, Riitta, *Suomalaisen naisasiainliikkeen taistelukaudet*, Juva 1983.
- ³⁸ Löwdin 1994, 76.
- ³⁹ Pfister teoksessa *Winter Games – Warm Traditions*; von der Lippe 1997.
- ⁴⁰ Löwdin 1994, 59.